

IM (385) *cn, pt*

cn (383), *pt* (2)

im (381), **jem** (4); *jem PatKaz II* (2); *im* : *jem RejKup* (2 : 1), *KromRozm I* (1 : 1).

Teksty nie oznaczają é.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

I. Spójnik (383) :

1. *Wprowadza zdanie okolicznikowe (lub równoważnik) stopnia i miary, często z odcieniem warunkowo-czasowym: o ile; quanto, quo Mącz, Cn; quam Cn (377) : ymyą to marya ym cząłczyey byua wzywano a łpomynano pobudza żądzą ku nybyeskych rzeczy pragnyenyu PatKaz III 126.*

Połączenia: »im + comp, sup; sup opisowy, im + comp« (1; 1): Kto łie w łzcześciu bárzo bući/ [...] Będzie potym bárdo nędznym/ Im łie więcej mniął ważnym. BierEz L; Bo y wieżá im wyłłza narychley vpádnie/ Abowiem ledá wiátrek záchwieie ią łnádnie. RejWiz 13v.

»im + sup ... comp« (1): Im nadłuzéy tu Párki przędze przeciągáią Więcéy złego/ obaczył gęłto wyzywáią Látá náłzé niepewné GosłCast 52.

»im + sup ... sup« (1): Koniá Káwálller im naczęsciey bodzye/ Nalepzy bywa ku káżdey przygodzie. RejZwierc 221.

»im + comp ... tam + comp« (1): Im więcej możność przełożonych będzie reprimowána/ tám też będzie ławnieyła y trwálłza R. P. Phil Q.

»im + comp, tedy + comp« (1): Abowiem im robotá albo Grobla wyłłza/ thedy téz musi być y mięźłza Strum E2.

*»tym + comp, im« (3): SkarŻyw 213; nápomináiąc á to tym więcej im widźicie żeć łię on dzień przybliża [*tanto magis quanto videritis appropinquantem diem*]. WułNT Hebr 10/25; PowodPr 16.*

»im + pos, tym + comp« (1): ym byla [Maryja] łzwyąta tym byla pokorneyełza PatKaz III 135.

»im + comp ... tym« (3): Niegdy pśi dworłcy wieśnego/ Gonili [...] A on im więcej vćiekał/ Tym go żadny przełtác niechćiał. BierEz O4; ActReg 116; OrzJan 114.

»im + comp ... tym + pos« (1): Pyramidatus, Z łpodku od ziemie łzeroki/ á ym dáliey wzwyłz tym łpiczálto vcziniony. Mącz 334a.

*»im (a. jem) + comp (...) tym (a. tem) + comp; tym (a. tem) + comp (...) im + comp« [w tym w obu zdaniach comp tego samego wyrazu: „więcej” (41), „więcej ... więtszy” (szyk 8 : 7), „więtszy” (3), „barziej” (2), „mniej” (1), „mniejszy” (1)] (247; 41): BierEz I, P3; OpecŻyw 62 [2 r.], [170], 191v; Rychardus pyłze yem kto yełth blyłfy przełz łázką boga tym uyąthłze łalky byerze od boga PatKaz II 28; BObr [...] łkorę ma ołciłtą/ barzo rołkołżną, która im czýrniejłza tym drołłzła FalZioł IV 7d, I 106c, 110a, 119d, IV 47d, V 32v; BielŻyw 9, 31, 125, 164; brwi iakieźkolwie im mnieyłze łą tym też mnieyłza złóć znamionuią GlabGad N5, A2, B [3 r.], B6v, C8v, E6 (18); A im daley przychodzi [słóńce] ku łtaniu letnemu, tym dluzey im łwiecei [*et quanto magis prope solsticium aestivale girat: tanto magis ... lucet MiechSarm H4*] łamo MiechGlab *3v; BierRozm 4; Im więcej mroz zimnem łćiska/ tym więcej nági od zimna piska. March³ X; iako mowi s. Grzegorz, Tym człowiek przed bogiem drołłzy im więcej łobie łeft mierzienłzy WróbŻołt M8v, B6, K6, pp5v; RejJóz O7; A zawdi im kto zacznieyłłi Tim ziwot nieprełspieczniełłi RejRozm 406, 406; RejKup x7v; á im więcej nań*

wfiłuię/ tym więcey imię iego ná wyfokółci fie podnosi [*quanto plus super ipsum nitor exaltatur, tanto magis nomen eius ... sublimatur*] *HistAl* D8v, B3; Yemes złościwśly/ tymci rychley Bog łąłkę wlewa. *KromRozm I* [H3], C3; tym ieft wietłzá męka moia/ im to lepięi pamięta^m *MurzHist* Q2, K2, M3, Q2; *MurzNT* 51; *KromRozm II* h, m2v; A im wyetłfe zgromádenye/ tym wyęcey vrzędnikow/ y roznych vrzędow w nim być muśi *KromRozm III* F8, I3v; *DiarDop* 108; Im kto bárzyey tuczy cyáło/ Tym będzie bárzyey fmierdzyáło *BielKom* D8v; *GliczKsiąż* P8v; *LubPs* ii; *GroicPorz* ee3v; *RejWiz* 8v, 69 *margin*, Cc6; Im więcey będzie lat po Miłóściwym lecie/ tym wietłfa będzie zapłátá [*Quanto plures anni remanserint post iubileum, tanto crescet et pretium*] *Leop Lev* 25/16, *Lev* 25/16; Im ich więcey było/ tym też więcey grzelzyli przeciwko mnie [*Secundum multitudinem eorum, sic peccaverunt mihi*] *BibRadz Ose* 4/7, *Ex* 1/12, *Hebr* 1/4, I 316b *margin*; *BielKron* 27v, 288v; *KwiatKsiąż* Lv; *Aegrescit* medendo, Im fie dłužey lieczy tym fie gorzey ma. *Mącz* 212b; *Quo minus ingenio possum subsidio mihi diligentiam comparavi, Im mnieyfy dowcip mam/ tim więcey pilności dodawam. Mącz* 343d; *Maior vis tanto quanto recentior, Tym wietłza moc ym fwiefłza Mącz* 440c; *Quoties ibis, toties magis placebit, Ym częścíey poydzielz tym fie bárzyey będzie podobáło. Mącz* 460a, 251a, 307a, 316b, 326a, 335c (11); *KwiatKsiąż* Q; czopek iálney lodowátey foli w zádek wetkni/ im głębiey tym lepiey *SienLek* 104; *RejAp* 120; *GórnDworz* D5v, K8v [2 r.], N2, P2v, S2v (20); *GrzepGeom* B4 [2 r.], B4v; *RejPos* 50, 50v, 68v, 72v, 76, 82v; *BielSat* C; *HistLan* E4, F4; *KuczbKat* 115, 240, 270; Bo im wietłzy dołtátek w domu będzie/ tym fie też będą wzyfcy lepiey mieć/ bo to y pożytek/ y rofkofz/ y krotofilá. *RejZwierc* 110, 63v; *BielSpr* 15; *WujJudConf* 207; *RejPosWstaw* [41²]; Imeś ieft wietłzy/ tym fie kromniey záchoway [*Quantum magnus es, tantum humilia teipsum*] *BudBib Eccli* 3/19, 4. *Esdr* 14/15 [16], 16/48; *Strum* H2v; żeby się kiedy námyślili prawdziwy fpořob cnoty poznác/ podobnoby się tem mniey o vrzędy ftárali/ im się mniey ich godnemi być wiedzą [*fortasse minus cupide appetent honorem, quo minus dignos se esse scirent*] *ModrzBaz* 39; Bo im mniey nienawifnemi bywáiá ci/ ktorzi rzeczy od infzych oładzone wykonywác będą/ tym łączniey wykonánie koniec fwoy wziác może [*Quo enim minus laborabunt ex invidia ... eo facilius exequutionibus fines imponentur*]. *ModrzBaz* 95v, 30, 51, 73, 74; *SkarJedn* 80 [3 r.], 344; *Oczko* 10; A im fie więcey z máiętnóci świeckíey obnázał: tym tobie więcey bogáctwá duřznego przymnažáł *SkarŻyw* 235, 32, 36 [2 r.], 117, 162, 168, 207, 234 (29); *Christiánie* im pobožniey żyá tym więcey złęgo ćierpiá. *CzechEp* 368 *margin*, 254, [410]; *NiemObr* 89; *KochFr* 109, 132; *KochDz* 106; *ReszPrz* 57, 62 [2 r.], 94 [2 r.]; *BielSjem* 38 [2 r.]; *KochPieř* 27, 36 [2 r.]; *ArtKanc* P18v; *BielRozm* 15; *KochProp* 15; im więcéy ma/ tym ielcze więcéy chce *KochWr* 31; *ZawJeft* 5, 20, 48; *ActReg* 136, 139; *Phil* S4; Im cie wysłzėy bogowie wznieřli y nádáli/ Tym lzėy depc ludzi/ które oni pokaráli. *GórnTroas* 48, 22; *GrabowSet* D4v, S3, V3, Y, Y2; *OrzJan* 92; *LatHar* 1, 248, 681; *RybGęřli* C4; A im więcey/ ieft nie bez przyřięgi [...] Tym dáleko lepfzego teřtámentu zořtał Iefus rękoyiná [*Et quantum est non sine iureiurando [...] in tantum melioris testamenti sponsor factus est Iesu* : A ile nie bez przyřięgi [...] Wedle tego tem lepfzego przymierza zořtał rękoyiná Iefus. *BudNT*]. *WujNT Hebr* 7/20, *Mar* 7/36, *Hebr* 1/4, 8/6, s. 47 [2 r.], 201, 461, 836; A im dálzy który ięzyk od Láćinłkięgo [...] pořzedł, tym y grubłzy y różnieyfy od niego byđz muśi *JanNKar* C3v; *SarnStat* 21, 702; *PowodPr* 12, 15, 62 [2 r.]; *SkarKaz* 43a, 277b, 636b; *CiekPotr* 65, 67; im więcéy chowamy řług/ tym więcéy niewdźięcznych fwoich pánów mamy. *GosłCast* 66, 3, 7, 26, 38;

SkarKazSej 664b [5 r.]; Od ktorey [natury] rozum / tym niedośkonálły/ Im będzie dálły. *KlonFlis* E4v; *KlonWor* 19; [Szcúká w głowie swoiey ma kámień [...] á im łtárłza tym więtlzy [= iako ... tako *FalZioł* IV 37a] ma *SienHerb* 305b]. Cf *Frazy, Wyrażenie*.

»im + comp ... tym + sup, tym + sup (...) im + comp« (2 : 2): Im zieleńłza iełt: tym nalepłza polna rutha/ ale łucha nic niewázi *FalZioł* I 51a; *RejZwierc* 103; á iź té wody śiárczáné/ tym łá nalepłze/ ym śiárki przy trofze háłunu [...] więcéy przymiéłłzánéy máiá *Oczko* 21, 21.

»im + sup ... tym + comp; tym + comp ... im + sup« (7 : 1): Ale im na ciemnieyłza nocz, tym lepiey [lelek] widzi *FalZioł* IV 25d; *BierRozm* 19; im go [złota] kto nawięcey ma/ tym więcey żądzą mienia rozmnaża [quanto maiori quantitate habetur, tanto magis illud habendi cupiditate augmentatur]. *HistAl* K5; iź wólcelkie podniefienie w pyche/ tym łie rychley rołpuknie/ im łie nawięcey nádmié. *KrowObr* 6v; *BielKron* 315v; Im ie [kule] namocniey zwijéłłz [= Im ie teź mocniey zwijéłłz *BielSjem* 38]/ tym polecą dużej. *BielSat* N2v; bo im łie zboże napiękniey wćiele ná źimé/ thym mu łporzey będzie rość na Wiołnę *RejZwierc* 109v, 44v.

»im + sup (...) tym + sup« [w obu zdaniach sup „nawiętlzy ... nawięcej” (1)] (14): ym złoto naczirwieńłze tym nalepłze *FalZioł* III 34b, IV 2d, V 97; Gdy kto v ognia piecze albo teź czo warzy Snadz im nadaley łtoi tym łie namniey łparzy *RejJóz* E5v; im nawiętlzy pan/ tym nawięcey łłowá łwego ma łtrzedz *BielKron* 313v; *RejPos* 52v; *RejZwierc* 7v, 15, 196; *Strum* C4v; *StryjKron* 1; *ReszHoz* 132; im co iełt w mierze łwey naypięknieyłze/ y naypożytecznieyłze/ tym gdy wyniedźie s łwey miáry iełt nayłprośnieyłze/ y nayłzkodliwłze. *GórnRozm* Bv; A im naciáłłniey [kapłun] łiedźi/ tym narychley vtyie. *GosłCast* 128.

»tym + comp niżli ... im + comp niż(li)« [w obu zdaniach comp: „więtlzy”] (2): A Bowie m thym więtlłfey ten chwały godzien iełt niżli Moizełłz/ im więtlłłá cześć ma/ niżli dom [Amplioris enim gloriae iste ... dignus est habitus, quanto amplioem honorem habet domus]/ ten ktory dom zbudował. *Leop Hebr* 3/3; *WujNT Hebr* 3/3.

»im + comp ... tym zázwdy + comp« (2): im iey [prawdzie Pańskiey] więcey łwiát bronieć będzie/ tym oná zázwdy głołłniey wołáć a krzyczeć będzie *RejAp* 147v; *HistLan* E4.

»im + sup ... tym zázwdy + sup« (1): Owo y ogieñ im mu naczęłłciey łuchych drew przykłádáią tym zázwdy naiłłłnieyłzy bywa. *RejZwierc* 15.

»zázwdy + sup ... im + comp« (1): A Mármor takieź zázwdy/ napięknieyłzy bywa/ Im go czeńłciey kropiámi/ dełłcz łwymy omywa. *RejZwierc* 114.

»im + sup ... zázwdy + sup« (1): A im kto nadłłzey á nazáłłbliwiey czełłł tego łwiętego miłłłfierdzia iego/ káźdemu łie naobłłłciey zázwdy nágradzáło y okázowáło. *RejPos* 75v.

»pos. jem + comp« (1): Beda tam y drudzy radzy Iem łie was wieczey wprowadzy *RejKup* ee6v.

»comp ... im« (1): Tobie grzech moy wyznáć mułłze/ Bo bárźiey łufłze/ Mą nędzną dułłze: Im go táieć kułłze. *WisznTr* 27.

»comp (...) im + comp, im + comp ... comp« [w tym w obu zdaniach comp tego samego wyrazu: „więtlzy” (1), „więtlzy ... więcej” (1)] (5 : 2): *BierEz* H3v, M4; *RejKup* s3v; *RejZwierc* 141v; bo im więtlłza Robotá/ mułłi iá teź droźey płáćieć. *Strum* E2; A myłłłac o nich [radach boźych]/ mniéy wiém/ im więcéy czuię. *KochPs* 203; *GórnTroas* 22.

Przysłowia: Srzedni żywot beśpiecznieyfy/ Więtfzac boiaźn im kto więtfzy. *BierEz* M4; Im więtfzy pan tim więcey trudności. *RejWiz* 69 *marg* [*idem*] Cc6.

Według oney przypowieści/ im gorlle koła tym bárzyey fkrzypya. *GliczKsiqz* P8v.

quo minus possum tanto magis cupio, Ym mniey mogę tym więcey żądam. *Mqcz* 343c.

wżák wiélfz/ im kot ftárfzy/ Tym/ połpolicie mówią/ ogon iego twárfzy [!]. *KochFr* 132.

Frazy: »im dalej, tym barziej« = *coraz bardziej* (6): *GliczKsiqz* H2v; A on chudziná/ im dáley tym bárziey płákał *GórnDworz* T3; *RejPos* 204v; *KuczKkat* a2; *GostGospSieb* +3; ielt nádzieia dobra, że im dáléy tym bárziéy będziem pewnieyfy pokoiu y zgody. *SarnStat* 1226.

»im dalej, tym (a. tem) więcej« = *coraz więcej* (22): A them rzeczam [*krzywdam*] nyethylko yfch bi konyecz bil Alye ym dalyey thim wyeczey fzye mnoza. *LibLeg* 11/153; *DiarDop* 106; *GliczKsiqz* Lv; *LubPs* K; trąbienie trąby im dáley thym więcey fie ięło rozlegác [*clangorque bucinae vehementius perstrepebat*] *Leop Ex* 19/16, *Ex* 19/19; Węgrow im dáley thym więcey przybywało. *BielKron* 306; Magis ac magis vel magis magisque, Im dáley tym więcey. *Mqcz* 204a; *RejAp* AA5; Saulus im dáley thym fie więcey rozmnażał w náuce fwoiey [*Saulus autem (marg) multo (-) magis convalescebat et confundebat Iudaeos PolAnt Act* 9/22] *RejPos* 283, 282; *RejPos Wicz*² 93; *RejZwierc* 119v, 210v; *SkarJedn* 341; im dáley tym więcey w miłości Bożey rośł *SkarŻyw* 167, 57, 317, 411, 471, 492; *ActReg* 47.

Wyrażenie: »im dalej, tym + comp« = *coraz + comp* (16): *Diar* 21; przecz fie tak duflo moyá trwożyfz/ A im dáley tym frodzey trudny žal mi mnożyfz. *LubPs* M; Abowiem Pan widział im dáley tym więcze vtrapięnie Izráelfkie [*Quoniam vidit Dominus afflictionem Israel mutabilem valde*] *BibRadz* 4.Reg 14/26; *BielKron* 455v; Pugna crudescit, Bitwá ym daley tym furowfza/ á okrutnieyfa. *Mqcz* 69c; *LeopPrzep* H3; *RejPos* [278]; żebyś kazał żłób robić od cienkiego kónca im dáléy tym fzerzéz aż do kónca. *Strum* G4v, K2; Rośło dzieię im dáley tym milfze Krolewnie y Krolowi *SkarŻyw* 478; *WisznTr* 26; *KochFrag* 19; *RybGęśli* A3; Mołkwicin ná nas zaiątrzony duze fię mocni im dáley tym potężniey ná káždy rok *GrabPospR* K4 [*idem*] N3; fwawola y rospułtá Kozácka/ im dáley tym więtfzą moc weźmie *VotSzl* Fv.

W konstrukcjach z innymi zdaniemipodrzednymi [w tym: z podmiotowym (14), dopełnieniowym (3), okolicznikowym miejsca (1)] (18):

~ *Połączenia*: »im + comp ... pos« (2): im który [*kronikarz*] onego światá dawnieyfyzego blifzf[y] był/ temuby flufzno wierzyć. *BielKron* 337v; *Mqcz* 322c.

»im (a. jem) + comp ... comp« [*w tym w obu zdaniach comp*: „więcej” (1)] (6): yem kto blyfły boga ten uyąthfze lafky byerze {ot boga} *PatKaz* II 67v; *PatKaz* III 134v; im więcey iey [gorzkości] gdzie bywa tam theż więcey zapala *GlabGad* E6v; *ReszPrz* 36; *ZawJeft* 35; *PowodPr* 73.

»im + sup ... sup« (2): bo iuz poborcá álbo iego piárze im moze ná Woycie nawięcey wytárgowác á wyciągnác to nawiętfze miłterftwo *RejZwierc* 39; *ReszHoz* 124.

»im + comp (...) tym + comp« [*w tym w obu zdaniach ten sam comp*: „więcej” (1), „cięższy ... ciężej” (1)] (5): doctissimus quisque contemnit, Ym kto vceńfzy tym bárziey gárdzy. *Mqcz* 343b, 68b, 316; *SienLek* 12v[2 r.]

»im + sup ... tym + comp« (1): Quo quis versutior et callidior est, hoc invisior et suspectior magis, Ym kto nabárziew chytńszy/ tym bárziew zazdrościwŷy y podeyźrzeńŷy *Mącz* 406d.

»im + sup ... tym + sup« (1): im ktho naywŷzethecznieyŷy/ tym ŷie ma/ zá nayczyŷtŷzego *Dworzániná Górndworz* C7.

»im + sup ... comp ... zawŷdy + sup« (1): A to [*przyczyna*] druga/ iŷ kaŷdy rzemieŷnik im co naforemniey vrobi/ iŷ mu teŷ zá to y lepiew płácá y więcey dzyękuia/ á zawŷdy to nawdzyęczniey od niego przyymuia. *LubPs* A5v.

Przysłowia: Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit, Proverb. Ym kto bogátŷy tym skępŷy. *Mącz* 68b; Im co ciężŷzego z gory vpádnie/ tym ŷye ciężey ŷtłucze. *SienLek* 12v. ~

A. Z odcieniem sposobu: jak; quando *Mącz* [+ sup av (8), ai (1); zawsze z formą osobową czasownika „móc”] (9) : na kaŷdy dzień ijm z náwięttŷym moŷeŷ náboŷeńŷtwem/ romzyŷláy [!] rád vmęczenie Iezufa milęgo *OpecŻyw* 160; Przeto by przyŷtáło/ [...] niewŷtydzień ŷye ŷwego Ięzyká/ y owŷzem ij ozdábiać im nawięcey być moŷe. *GroicPorz* i3; czynia/ im naygrubiew mogá/ y nietelko / ieden drugiemu od máthki náłáie [...] ále teŷ ieden/ drugiego ŷtráci s ŷchodu *Górndworz* N2v; *KuczbKat* 315; *WujJud* 231; [*człowiek dobry i uczony*] ma tego prágnąć/ áby im nawięcey moŷe/ był pożyteczen narodowi ludzkemu [*ut quam maxime prosit mortalium generi*] *ModrzBaz* 43v; Stárác ŷię o to trzebá/ áby drobnego ŷtanu ludŷie/ im nawięcey moŷe być/ bezpieczni byli od krzywd [*ut humiles homines sint quam minime opportuni iniuriis*] *ModrzBaz* 77; *SarnStat* 1130.

Połączenie: »tym + comp ...im + comp« (1): Tanto magis ferito quando magis potes pollesque, Tym bárziew vderz ym naybárziew moŷeŷ. *Mącz* 308b.

B. Z odcieniem przyzwolenia: choć (4) : Srebro im będzie naiafniewŷze przicifnione ku ciału, ŷarbuie nieiaká czarnoŷciá ciało *FalZioł* III 34c; im ich [*dobrych uczynkow*] kto nawięcey ma/ áby mowił: ŷługá iętem nie pożyteczny *SkarKaz* 351a.

Połączenia: »im + comp ... comp« (1): gdy im głębiey kopa/ mniej náyduie/ [...] Nakłádu/ pracey ŷal w ŷercu záwiera. *GrabowSet* V3.

»im + comp ... zawŷdy« (1): gáłáŷ Pálmowa/ ták ŷtátecznie roŷcie/ Im ia bárzyey náchylif/ záwŷdy ŷtánie proŷcie. *RejZwierz* 114.

2. Wprowadza zdanie dopełnieniowe [+ comp av (1), + sup av (1)] (2) : Jedno, iŷ onę ŷwá ŷąd[za], [...] Rzekomo tym napełniajá, Im więcej páńŷtwa mają *BierRozm* 18; Bráčia chodzá po Rzymie ŷebrzac chlebá/winá/ drew/ pieniędzy/ im kto nawięcey przynieŷć moŷe/ o to ŷię kaŷdy brát ŷtára. *ReszList* 169.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (3) : Quo ponitur etiam pro quanto, Ym *Mącz* 343c, 481a [2 r.].

*** *Dubium* (1) : A oni ile im więcey zákázował/ thyle thym więcey wyznawali [*Quanto autem ille eis praecipiebat (marg) tanto (-) magis amplius (marg) plus (-) praedicabant PolAnt Mar 7/36*] *RejPos* [203]v.

II. Partykuła wzmacniająca, uwydatniająca nasilenie [+ comp] (2) : Prosi [*margrabia*] Kr. IM aby nato wzgląd miał [...] a iemu do Holdu ym dalszy czas naznaczyc raczeł *ActReg* 154; A tych ktorzy w dodzierzeniu nam [*królowi*] wiary y poŷtuŷeńŷtwá [...] chęci y ŷłuŷby znáczné będá nam pokázowác/

iáko ná baczeniu im wietfzym będzie [*hetman*] miał/ ták nam wedle powinności zálécác powinien będzie. *SarnStat* 437.

Cf **IMCIEM, NIM**

MK